

Spis treści

Maria Ossowska jako teoretyk nauki o moralności i moralista (Paweł J. Smoczyński) 7

Podstawy nauki o moralności

Słowo wstępne do pierwszego wydania	33
Przedmowa do drugiego wydania	35
ROZDZIAŁ I. Nauka o moralności, jej zagadnienia, źródła i przeszłość	37
Problematyka nauki o moralności	37
Materiały nauki o moralności	47
Przeszłość nauki o moralności	49
ROZDZIAŁ II. Ocena i opis	70
Sformułowanie zagadnienia	70
Rozróżnienie wypowiedzi oceniających i opisowych na podstawie występujących w nich orzeczników	71
Jak brzmią oceny wypowiedziane w życiu codziennym	73
Dwie koncepcje oceny	74
Krytyczne rozważenie możliwości rozszerzenia pojęcia oceny	75
Bliższa analiza orzeczników «dobry» i «zły»	78
1. Neutralne znaczenie słów «dobry» i «zły»	79
2. «Dobry» i «zły» jako orzeczniki opisowe	80
3. «Dobry» i «zły» jako orzeczniki oceniające	82
Ogólne wnioski płynące z dotychczasowych rozważań dla stosunku oceny i opisu	86
ROZDZIAŁ III. Subiektywistyczne i obiektywistyczne interpretacje ocen oraz przemawiające za nimi argumenty	89
Interpretacje ocen uchodzące za subiektywistyczne	89
1. Oceny nie są w ogóle zdaniem	89
2. Oceny są zdaniem, a mianowicie zdaniem psychologicznym	91
3. Oceny wypowiedziami formułowanymi pod wpływem uczuć	93
4. Oceny wypowiedziami o charakterze hybrydowym	97
Ogólne uwagi o możliwościach uzasadnienia rozważonych stanowisk	98
Subiektywizm etyczny w swoich sformułowaniach nie dotyczących języka	99
Sformułowania obiektywizmu	101
Argumenty w sporze subiektywizmu i obiektywizmu	102
Argumenty przeciw subiektywizmowi	102
Zebranie dotychczasowych wyników	107
ROZDZIAŁ IV. Prawdziwość ocen i możliwość ich uzasadniania	110
Związek poglądów na obiektywność czy subiektywność ocen z poglądami na ich prawdziwość czy fałszywość	110
Różne stanowiska w sprawie ewentualnej prawdziwości lub fałszywości ocen	111
Możliwość uzasadniania ocen a ich wartość logiczna	112
Praktyka uzasadniania ocen. Uzasadnianie prawdziwości oceny	115
Praktyka uzasadniania ocen. Uzasadnianie fałszywości oceny	117
Warunki wypowiedziania ocen, które wzmacniają ich pozycję	119
Relatywizm w ocenianiu	122

Interpretacje zdań uchodzących za oceny i interpretacje zdań uchodzących za zdania spostrzegawcze	127
Podstawowe różnice między zdaniami spostrzegawczymi a ocenami	131
ROZDZIAŁ V. Normy	136
Analiza słowa «powinien» i rodzaje norm związane z jego wieloznacznością	138
Inne możliwe podziały norm	150
Sposoby formułowania norm inne niż przy pomocy słowa «powinien»	152
Sprawa prawdziwości norm	156
Argumenty służące popieraniu albo obalaniu norm moralnych	159
1. Argumenty stosowane przy uzasadnianiu norm moralnych	160
2. Argumenty stosowane przy obalaniu norm moralnych	163
Pseudouzasadnianie norm	165
O wartości logicznej norm, innej niż prawdziwość i fałszywość	167
Sprawa postępu w moralności	172
ROZDZIAŁ VI. W poszukiwaniu odrębności oceny i normy moralnej	175
Słowa «dobry» i «powinien» w sensie moralnym jako rzekome znamiona moralnych ocen i norm	176
Próby odróżnienia ocen i norm moralnych na drodze psychologicznej	179
1. Z regułami moralnymi, i tylko z nimi, wiąże się specyficzne poczucie powinności	180
2. Z regułami moralnymi, i tylko z nimi, wiąże się, w wypadku ich łamania, specyficzne doznanie zwane wyrzutem sumienia	187
3. Z ocenami moralnymi, i tylko z nimi, wiążą się specyficzne przeżycia nagany czy uznania	189
4. Oceny i normy moralne wytworem pewnych grup kierujących się określonymi motywami w ich formułowaniu	195
ROZDZIAŁ VII. Własności, jakie przedmiot musi posiadać, by podlegać ocenie moralnej	205
Przedmiot oceny moralnej	205
Człowiek może być przedmiotem oceny moralnej tylko wtedy, gdy działa świadomie	212
Świadomość działania a jego umyślność	218
Człowiek przedmiotem oceny moralnej jakoby tylko wtedy, gdy w swym działaniu jest wolny	220
1. Możliwość i niemożliwość działania	220
2. Konieczność praktyczna	224
3. Ocena moralna a wolność woli	227
4. Związek wolności i cnoty w stoicyzmie	233
Rzut oka na wyniki rozdziału	234
ROZDZIAŁ VIII. Własności, jakie przedmiot musi posiadać i jakie wystarczają, by podlegać ocenie moralnej	237
Uwagi wstępne	237
Określony stan psychiczny sprawcy jako warunek niezbędny i wystarczający podlegania ocenie moralnej	238
1. Zgodność z przekonaniem	239
2. Dobra wola	240
3. Rola wysiłku	242
4. Bezinteresowność. Ofiara	246
Własności stanu rzeczy zrealizowanego przez dany czyn jako warunek niezbędny i wystarczający, by czyn ten podlegał ocenie moralnej	249
1. Orientowanie się w pochwie lub naganie według zrealizowanej przyjemności lub przykrości	250
2. Orientowanie się w pochwie lub naganie według efektów dla «dobra współżycia»	254
Własności czynu «samego przez się» jako podstawa ocen moralnych	260
Inne próby charakterystyki przedmiotów pochwał i przedmiotów nagan	267
Próby usunięcia kontrowersji dotyczących warunków podlegania ocenie moralnej przez zróżnicowanie ocen potocznie uważanych za moralne	271

ROZDZIAŁ IX. Moralność i różne terytoria z nią styczne	278
Norma moralna a norma prawna	278
Norma moralna a przepis obyczajowy	284
Norma moralna a reguła dobrego wychowania	294
Takt i moralność	303
Ocena moralna i ocena estetyczna	305
Innoplanowość ocen moralnych w stosunku do pozostałych ocen	313
Miejsce ocen moralnych w klasyfikacjach ocen	317
ROZDZIAŁ X. Niespójność naszej fizjonomii moralnej. Moralność czy moralności?	321
Główne rodzaje zagadnień w naszej, z pozoru jednolitej, problematyce moralnej	321
1. Higiena życia duchowego	322
2. Doskonałość osobista	325
3. Higiena współżycia	328
4. Błędy wynikające z niedoceniania trzech wyróżnionych toków myśli	329
5. Mosty przerzucone nad tymi nurtami	331
Aksjologia ogólna	334
Wpływy czynników religijnych i magicznych w naszym ocenianiu moralnym	336
W jakiej mierze istnienie różnych grup społecznych narusza jednolitość naszej moralności	338
1. Moralność zawodowa	338
2. Moralność klasowa	343
3. Moralność jednostki i moralność grupy	350
Zakończenie	361

Suplement

Etyka	367
Pojęcie moralności	371
Jakie zadania ma przed sobą badacz moralności?	380
Trzy nurty w moralności	388
Dwa piony w moralności	397
Ocena i opis	400
O dwóch rodzajach ocen	416
Ocena a zdanie spostrzegawcze	425
Co to jest ocena?	427
Oceny i normy (w odpowiedzi prof. J. Landemu)	429
Uwagi o strukturze systemów etycznych	434
Główne modele „systemów” etycznych	436
Z zagadnień psychologii oceniania	451
Rola ocen w kształtowaniu pojęć	457
Zagadnienie powszechnie uznanych norm moralnych	465
Nota biograficzna (Paweł J. Smoczyński)	479
Nota bibliograficzna (Paweł J. Smoczyński)	487